

ÖSSZEGZÉS

**a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes
1/2020. számú ELVI ÁLLÁSFOGLALÁSA
A ZSÁMBÉKI SVÁB ÖREGTEMETŐ (NEUFRIEDHOF)
NEMZETISÉGI KULTURÁLIS ÉRTÉKÉNEK MEGŐRZÉSÉVEL KAPCSOLATBAN**

A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes egy panaszbeadványból értesült a zsámbéki Sváb Öregtemető (Neufriedhof) fenntartásával kapcsolatos nehézségekről. A panaszos azokat a temetőben folytatott munkálatokat kifogásolta, amelyek – megítélése szerint – a sírok bedőlésének és megsemmisülésének veszélyével járhatnak. A beadványozó a magyarországi német nemzetiség történelmi és néprajzi örökségének, kulturális tárgyi emlékeinek a megóvása érdekében fordult a biztoshelyetteshez.

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) szerint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata,¹ hogy figyelemmel kíséresse a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese e feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki.² Az állásfoglalás célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok vagy az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, illetve felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok minél sikeresebb érvényesítését szolgálják.

A zsámbéki Sváb Öregtemető sírhelyeit érintő panasz alapján a nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálatot indított, melynek lezárásaként elvi állásfoglalást fogalmazott meg. Vizsgálata során a biztoshelyettes írásban megkereste Zsámbék Város Önkormányzatának jegyzőjét, a Zsámbéki Római Katolikus Egyházközség plébánosát, valamint a Pest Megyei Kormányhivatal Budakeszi Járási Hivatala hivatalvezetőjét, majd helyszíni látogatás során személyesen is megtekintette a zsámbéki Sváb Öregtemetőt, és egyeztetett a Zsámbéki Német Nemzetiségi Önkormányzat elnökével, valamint a Zsámbéki Római Katolikus Egyházközség plébánosával.

Az állásfoglalás utal a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa 2010-ben, a kisebbségi kulturális jogok érvényesülésével kapcsolatban folytatott átfogó vizsgálatára és annak eredményeként készült jelentésre (Kulturális jelentés), amely a nemzetiségi temetőket is érintette.

Az elvi állásfoglalás kitér Zsámbék település német nemzetiségi kötődéseire, hagyományaira, a zsámbéki temetők általános bemutatására, részleteiben áttekinti a vonatkozó hazai jogszabályi környezetet, továbbá az ügy alapjogi vonatkozásait.

A megkeresett intézményektől kapott tájékoztatás alapján megállapítható volt, hogy Zsámbékon öt temető található, négy temető a Zsámbéki Római Katolikus Plébánia, egy temető pedig a Zsámbéki Izraelita Hitközség tulajdona. A Sváb Öregtemetőt – melynek tulajdonosa és fenntartója a Római Katolikus Egyház – 1986 óta már nem használják temetkezésre. A sírok többsége 1930-as évek végéről származik. A közel 200 sírból 5-6 sírt gondoznak a családok a mai napig.

A biztoshelyettesi megkeresés alapján a Pest Megyei Kormányhivatal Budakeszi Járási Hivatala – mint a temető fenntartásával és üzemeltetésével összefüggő feladatok ellenőrzésére hatáskörrel rendelkező hatóság – helyszíni ellenőrzést tartott a zsámbéki Sváb Öregtemetőben.

¹ Magyarország Alaptörvénye 30. cikk (3) bekezdés, valamint Ajbt. 3. § (2) bekezdés.

² Az alapvető jogok biztosának 1/2012. (I. 2.) számú utasítása az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról 8. § (2) bekezdés a) pontja.

Ennek keretében megállapította, hogy az Öregtemetőben kerítésépítéssel kapcsolatos előkészületi földmunka, illetve tereprendezési munka folyt, továbbá vegyszeres gyomirtást végeztek. A sírkövek megóvását a temető tulajdonosa festéssel, valamint a dőlések megakadályozásával próbálta elérni.

A fenntartó képviselője, a helyi plébános arról tájékoztatta a biztoshelyettest, hogy a temetőben végzett munkálatokat éppen azért kezdték el, hogy a még meglévő értékek megmaradjanak. A cél a temető egységes képének megőrzése, és a méltó temetőlátogatás lehetőségének megteremtése volt. A Plébánia nagy anyagi áldozattal törekedett és törekszik arra, hogy a Neufriedhof méltó emlékhely maradjon. Az Öregtemető több mint 200 sírjának állagmegóvása, gondozása eszközök és kapacitás hiányában mégis rendkívül nagy kihívást jelent számukra. A települési önkormányzat teljes mértékben együttműködő partner a Neufriedhof megóvásában. Emellett civil szervezetek is segítettek már a temető tisztításában, takarításában.

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njt.) rögzíti, hogy Magyarország biztosítja a nemzetiségi közösségeknek rendezvényeik és ünnepeik zavartalan megtartásához, építészeti, kulturális, kegyeleti és vallási emlékeik, hagyományaik megőrzéséhez, ápolásához és átörökítéséhez, jelképeik használatához fűződő jogait. A temetők a korábbi generációkra való emlékezés helyszínei is, ezért fontos szerepük van a településen élők vagy onnan elszármazottak nemzetiségi identitástudatának fenntartásában. A zsámbéki német nemzetiségi közösséget tekintve, a Sváb Öregtemető (Neufriedhof) fontos kapcsolatot jelentett és jelent a település és a Németországba kitelepített több ezer ember és leszármazottja között, különös tekintettel arra, hogy ebben a temetőben sok kitelepítés előtt létrehozott sírhely és sírjel is található.

A helyszínen tett látogatás és a kapott információk is azt bizonyították, hogy a helyi német közösség tudatosan törekszik a nemzetiségi hagyományok ápolására, és értékeik megőrzésére, továbbvitelére. Ehhez segítséget kapnak a helyi civil szervezetektől, valamint a zsámbéki katolikus plébánostól is, akivel kifejezetten jó és hatékony együttműködést alakítottak ki az elmúlt évtizedekben. A biztoshelyettes rámutatott arra, hogy a német nemzetiségi közösség helybéli építészeti és tárgyi örökségének megőrzését nagyban segítette az is, hogy a katolikus egyháznak tulajdonosként az elmúlt évtizedekben nem állt szándékában a temetőt hivatalosan lezárni és kiüríttetni, hanem a sírhelyek, sírjelek tényleges megőrzésére törekedett.

A nemzetiségi biztoshelyettes az állásfoglalásában összességében megállapította, hogy a nemzetiségi temetők, temetőrészek, sírhelyek és sírjelek részei a kulturális örökségünknek akkor is, ha nem állnak műemléki védelem vagy helyi védelem alatt. A hazai nemzetiségi közösségek kultúrája olyan hozzáadott értéket jelent napjainkban is, amelynek felkutatása, dokumentálása és megőrzése, a jövő nemzedékek számára való átadása közös felelősség. A vizsgált egyházi fenntartású temető jelentős nemzetiségi értékeinek megőrzése minden jó szándék ellenére nehézségbe ütközik. A német nemzetiségi közösség sírhelyeinek gondozása a temető fenntartójára hárul, amelynek egyedül nem tud teljes körűen eleget tenni, a megőrzésével kapcsolatos feladatok azonban nem terhelhetik kizárólagosan a római katolikus egyházat

Meggyőződéséeként rögzítette, hogy az Öregtemetőben tapasztalható problémák kezelésére csak az érintett szervek együttműködésével, közös felelősségvállalásával kerülhet sor. Általánosságban véve is jelezte, hogy a nemzetiségi temetők védelme a helyi lakosság, az önkormányzatok, a nemzetiségi közösségek és képviselőik, a temetők tulajdonosainak, fenntartóinak, illetve a magyar állam illetékes szerveinek közreműködése nélkül megoldhatatlan.

Mindezek alapján a *zsámbéki Sváb Öregtemető (Neufriedhof) vonatkozásában a biztoshelyettes felkérte a Zsámbéki Német Nemzetiségi Önkormányzat képviselő-testületét*, hogy a temető tulajdonosával, a Római Katolikus Egyházzal, a települési önkormányzattal, valamint a helyben működő nemzetiségi civil

szervezetek közreműködésével – bevonva a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatát és szükség szerint a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárságát – kezdeményezzen érdemi lépéseket és intézkedéseket a zsámbéki temetők, kiemelten a Sváb Öregtemető pótolhatatlan nemzetiségi értékeinek, tárgyi emlékeinek jövőbeli megőrzése érdekében.

Az elvi állásfoglalással érintett téma összetettségére és országos jellegére tekintettel a biztoshelyettes felkérte az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségét, hogy fontolja meg egy olyan adatbázis elkészítését, amely a magyarországi nemzetiségi temetők, illetve a nemzetiségi közösségek szempontjából jelentős sírhelyek, sírjelek adatait tartalmazza és mindenki számára hozzáférhető.

Javasolta továbbá az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának, hogy – a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárságának bevonásával – tekintse át a temetők nemzetiségi építészeti és tárgyi örökségeinek jelenlegi helyzetét, jogi szabályozását, annak esetleges hiányosságait, és kezdeményezzen konzultációt a témában a nemzetiségi közösségek működő, lezárt temetőinek, valamint az enyészet által fenyegetett, megőrzésre érdemes sírhelyeinek megmentése érdekében.

Felkérte a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárságát, hogy az elvi állásfoglalásban foglaltak megvalósítását támogassa adatok, információk hozzáférhető tételével, átadásával, szakértői anyagok előkészítésével, konzultációk, szakmai egyeztetések megszervezésével, szakértők biztosításával.

Budapest, 2020. február